

Richtlijnen

In de volgende paragrafen worden de normen en richtlijnen die voor iedere biljartaccommodatie gelden aangegeven. Tevens is een gedeelte opgenomen met accommodatietype-afhankelijke aspecten, die per accommodatietype normatief, directief of 'niet van toepassing' zijn. De hierbij gebruikte begrippen 'norm', 'eis', 'richtlijn', 'aanbeveling', 'advies', 'normatieve richtlijn' en 'directieve richtlijn' worden als volgt gedefinieerd:

- norm/eis: de minimale waarde die voor een bepaalde variabele gehanteerd dient te worden teneinde namens de KNBB goedkeuring op het betreffende aspect te kunnen verlenen;
- richtlijn: die maatregelen, waardoor zonder meer aan de gestelde 'norm' kan worden voldaan;
- aanbeveling/advies: een voorkeurswaarde die door de KNBB gehanteerd wordt, indien zij van mening is dat de gegeven norm slechts een minimale eis aangeeft en het de voorkeur verdient om bij het ontwerp meer nog dan de eis de aanbeveling te hanteren;
- normatieve richtlijn: richtlijn waaraan voldaan moet worden om een goedkeuring van de KNBB te verkrijgen op dat betreffende aspect;
- directieve richtlijn: richtlijn bedoeld in adviserende c.q. aanbevelende zin.

Voor verenigingen die een eigen biljartaccommodatie willen realiseren, wordt verwezen naar de brochure 'Biljartaccommodaties' die door de Koninklijke Nederlandse Biljart Bond in samenwerking met ISA Sport is samengesteld.

Accommodatietypen

Naar hun gebruiksfunctie is een drietal typen accommodaties te onderscheiden:

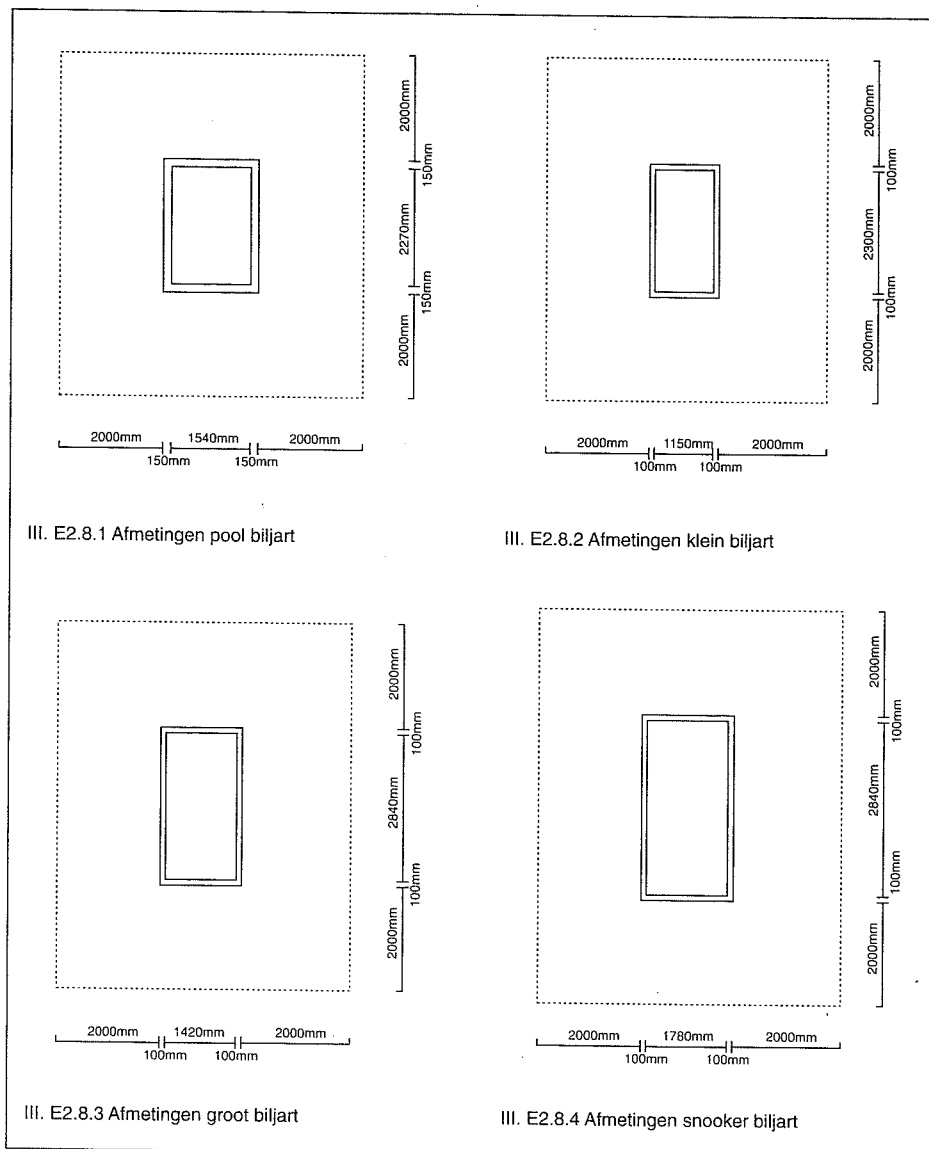
1. A-accommodaties: geschikt voor internationale wedstrijden;
2. B-accommodaties: gewestelijke accommodaties geschikt voor nationale en regionale wedstrijden en trainingen;
3. C-accommodaties: accommodaties voor de reguliere clubcompetities en trainingen.

Volgens de subsidieregelingen van zowel het ministerie van VWS als de SNS kent men in Nederland echter slechts één A-accommodatie (Nieuwegein). Deze paragraaf richt zich uitsluitend op B- en C-accommodaties. Bij de C-accommodaties wordt onderscheid gemaakt in drie verschillende typen accommodaties, te weten:

1. een commerciële accommodatie: dit is een accommodatie die wordt beheerd door een ondernemer, waarbij een relatief groot deel van zijn inkomsten wordt gegenereerd uit het commercieel exploiteren van de biljarttafels;
2. een verenigingsaccommodatie: een accommodatie die wordt beheerd door een non-profit organisatie. Een relatief groot deel van haar inkomsten wordt gegenereerd uit de contributie van de leden die van de accommodatie gebruikmaken;
3. een horecagelegenheid: met een horecagelegenheid wordt een accommodatie bedoeld die wordt beheerd door een exploitant, waarbij een relatief groot deel van zijn inkomsten wordt gegenereerd uit de horeca.

Alle drie de accommodatietypen kunnen in principe een biljartvereniging huisvesten. De driedeling is echter aangebracht omdat de accommodaties verschillende doelstellingen hebben en derhalve aan verschillende eisen dienen te voldoen. In 'E2.8 Biljart' zal worden uitgegaan van de richtlijnen en normen die gelden voor een verenigingsaccommodatie. In het onderdeel 'Accommodatietype-

afhankelijke aspecten' wordt per accommodatietype vermeld of het een directieve richtlijn of een normatieve richtlijn betreft. Wanneer een paragraaf geen betrekking heeft op een bepaald accommodatietype wordt aangegeven dat de paragraaf daarvoor niet van toepassing (n.v.t.) is. Eventuele gedeeltelijke toevoegingen of vrijstellingen voor bepaalde accommodatietypen in een paragraaf worden apart vermeld.

Ontwerp biljartruimte (normatief)

Afmetingen

Voor de afmetingen van de biljartruimte volgt de KNBB de richtlijnen van de UIFAB (Union Internationale de Fédérations d'Amateurs de Billard, opgericht te Parijs in 1923).

Speelveld

Een biljarttafel is een rechthoekig speelveld, gevormd door een of meer platen en rondom afgebakend met banden die in een omlijsting gevat zijn. Het speelveld dient volkomen waterpas te zijn. De banden zijn gemaakt uit een door de bond goedgekeurd materiaal. Dit is overwegend rubber.

De ombuiging van de banden moet een constante hoogte hebben. De toegestane speelruimte mag schommelen tus-

sen minimaal 36 en maximaal 37 mm. De door de KNBB erkende maten zijn:

- a. een poolbiljart met de afmetingen 1,54 x 2,27 m + 0,15 m banddikte (9-voet, wedstrijdtafel);
- b. een klein biljart (wedstrijdtafel) met de afmetingen 1,15 x 2,30 m + 0,10 m banddikte;
- c. een groot biljart (match-tafel) met de afmetingen 1,42 x 2,84 m + 0,10 m banddikte;
- d. een snooker biljart met de afmetingen 1,78 x 3,56 m + 0,10 m banddikte (12-voet, wedstrijdtafel).

Indien van een bepaald type tafel meer exemplaren in een accommodatie staan opgesteld, dienen deze qua uitvoering zoveel mogelijk identiek te zijn, zodat tijdens wedstrijden de spelers op de verschillende tafels zoveel mogelijk gelijke kansen hebben. In de kleine biljarttafel (type B) dient een (bij voorkeur energiezuinig) verwarmingselement met thermostaat te zijn opgenomen. Hierover meer in paragraaf Temperatuur.

Uitloop om biljart

De uitloop om de biljarttafel dient minimaal 2,00 m tussen een wand en het biljart te zijn. Tussen twee biljarten onderling dient de uitloop minimaal 1,50 à 2,00 m te zijn (zie ook ill. E2.8.1 t/m 4). De uitloopruimte kan gemarkeerd worden door toepassing van een afwijkende kleur ten opzichte van de rest van de vloer.

Vrije hoogte

De vrije hoogte in de biljartruimte (dit is de hoogte tot de onderkant van de laagste obstructie, meestal de onderkant van de verlichtingsarmaturen) mag over de gehele oppervlakte niet minder zijn dan 2,70 m. In verband met de stookkosten is voor de beheerder een zo laag mogelijk plafond gewenst; de KNBB adviseert echter een vrije hoogte van 3,00 tot 3,50 m in verband met het kunnen optrekken van rook.

Zitplaatsen

Buiten de uitloop van iedere tafel dient circa 10 m² beschikbaar te zijn waar een tafel en twee stoelen opgesteld staan en een scorebord aanwezig is. Dit is een vereiste, aangezien de speler

die niet aan stoot is hoort te zitten gedurende de tijd dat zijn tegenstander aan de beurt is. Tevens dient er tijdens wedstrijden een schrijver plaats te kunnen nemen, die de score bijhoudt.

Inrichting

In de nabijheid van de zitplaatsen dienen handmatig te bedienen houten scoreborden aangebracht te zijn. De accommodatie dient daarnaast voorzien te zijn van minimaal één elektronisch scorebord dat goed zichtbaar is aangebracht. De elektronische scoreborden worden over het algemeen uitsluitend tijdens wedstrijden gebruikt en mogen dan alleen door de wedstrijdleiding bediend worden.

De schrijftafels dienen voorzien te zijn van voldoende verlichting (zie paragraaf Verlichting). Aan de wanden dienen verlichtingsarmaturen te worden bevestigd die zodanig van vormgeving zijn dat ze de spelers niet kunnen verblinden. Het verdient aanbeveling in de wedstrijdruimte een keurek op te nemen. Dit kan aan de wand worden bevestigd of als staand rek worden uitgevoerd. Bij voorkeur dient het keurek voorzien te zijn van sloten.

Bepaling aantal biljarttafels

Globaal kan de volgende vuistregel worden aangehouden: per kleine biljarttafel dient een vereniging een aantal van circa 15 actieve leden aan te houden. In de grotere biljartaccommodaties verdient het aanbeveling de tafels een nummer te geven, zodat met behulp van deze nummering een programmering opgesteld kan worden en de administratie kan worden bijgehouden.

Overig

Onder het biljartlaken bevinden zich meestal 2 à 3 vlak geslepen leiplateau's van circa 40 mm dikte die tegen elkaar geschoven worden. Tussen de platen mag geen richel ontstaan en ze moeten precies even hoog gemonteerd worden om elke oneffenheid te vermijden. Over de leien is een laken gespannen, dat in veel verschillende kleuren en kwaliteiten geleverd wordt, maar in ieder geval door de biljartbond goedgekeurd moet zijn. De meest toegepaste kleur van het laken is groen, hoewel dit begrip nauwelijks kan volstaan omdat deze kleur

een waaier van schakeringen toelaat. De hoogte, gemeten van de grond tot de bovenkant van de houten omlijsting van de tafel, bedraagt bij voorkeur 78,8 cm. Deze hoogte dient bij de poten ingesteld te kunnen worden door middel van een schroefconstructie, zodat de tafel compleet waterpas kan komen te staan. De houten omlijsting dient glad en donker van kleur te zijn. De kleur moet egaal zijn en er mogen merktekens van inlegwerk (zogenaamde acquits) op voorkomen. Deze merktekens dienen op onderling gelijke afstanden te zijn aangebracht. De lengte van het biljart wordt hierbij in acht delen verdeeld en de breedte in vier delen.

Afwerkingen

Algemeen

De grootte van het beschikbare budget en de investeringsmogelijkheden zullen veelal doorslaggevend zijn voor de keuze van veel materialen in de wedstrijdruimte. Toch dient op dit vlak niet te snel bezuinigd te worden, maar dient er eerst een zo ideaal mogelijk plan te worden gemaakt, rekening houdend met onder andere:

- onderhoudsvrije materialen;
- vandalisme-ongevoeligheid van materialen;
- energiezuinige constructies van wanden en daken;
- gebruik door mindervaliden en bejaarden;
- sfeerbepalende materialen.

Vloer

De afwerking van de vloer moet egaal van kleur en mat zijn. De kleur van de vloer dient bij voorkeur enigszins donker van kleur (bijvoorbeeld bruin) te zijn (reflectiecoëfficiënt circa 0,25). De vloer dient niet glad te zijn. Bij toepassing van tegels dienen deze zogenaamd 'sealed' (anti-glij) te worden uitgevoerd.

Wanden

De wanden dienen bij voorkeur gelijkmatig van kleur en mat te zijn. De (kleur) reflectiefactor van de wanden moet minimaal 0,25 bedragen. Bij toepassing van een lage reflectiefactor (bijvoorbeeld bij een donkere gemetselde

wand) moet echter wel rekening worden gehouden met hogere energielasten. Toetreding van direct daglicht in de wedstrijdruimte dient zo min mogelijk plaats te vinden. Daarnaast mogen zich geen hinderlijke reflecties voordoen (bijvoorbeeld in glas). Alle met de wedstrijdruimte in verbinding staande ruimten, behalve de ontmoetingsruimte, moeten zijn voorzien van deuren die van de wedstrijdruimte afdraaiend zijn aangebracht. Eventuele vrijstaande kolommen dienen rond te worden afgewerkt.

Plafond

De onderzijde van het plafond mag geen scherpe uitsteeksels (nagels, schroeven, en dergelijke) bevatten. De kleurreflectiefactor van het plafond moet tussen 0,60 en 0,80 liggen. Het plafond dient voorzien te worden van akoestische voorzieningen, zeker als deze nog niet aan de wanden zijn aangebracht.

Vloerbelasting

Zoals eerder gezegd zijn biljarttafels voorzien van zware leiplaten. De vloer van een accommodatie dient dan ook geschikt te zijn om flinke belastingen op te kunnen vangen. Als vuistregel kunnen de volgende belastingen aangehouden worden:

- voor een pool- of kleine tafel circa 700 kg verdeeld over 4 of 6 puntlasten;
- voor een match- of grote tafel circa 900 kg verdeeld over 6 of 8 puntlasten;
- voor een snookertafel circa 1.200 kg verdeeld over 8 puntlasten.

ACCOMMODATIETYPE- AFHANKELIJKE ASPECTEN

Installaties

Bouw fysische aspecten

Een overdekte biljartaccommodatie (vloer, wanden en dak) dient om de biljarters te vrijwaren van nadelige invloeden ten gevolge van het buitenklimaat en constant een zo behaaglijk mogelijk binnenklimaat te bieden. De mate van behaaglijkheid wordt bepaald door een groot aantal factoren, te weten:

- de luchttemperatuur;
- de gemiddelde temperatuur van de omringende wanden (de zogeheten 'stralingstemperatuur');
- het verticale temperatuurverloop;
- de mate van kleding (lichaamsisolatie);
- de warmteproductie van de mens (metabolisme, afhankelijk van mate van inspanning);
- de luchtsnelheid;
- de luchtvochtigheid;
- de kwaliteit en kwantiteit van de verlichting;
- de ruimte-akoestiek.

Deze eisen zijn samen te vatten in een viertal hoofdfactoren, te weten:

- temperatuur;
- ventilatie;
- verlichting;
- akoestiek.

Temperatuur

C-accommodaties verenigingsaccommodaties commerciële accommodaties horecagelegenheden	directief directief directief
B-accommodaties	directief

De thermische behaaglijkheid wordt zo als gezegd bepaald door de luchttemperatuur, de gemiddelde stralingstempera-

tuur, de luchtsnelheid, de kleding van de biljarter en de mate van inspanning. Voor het vertalen van de thermische behaaglijkheid in een aan de accommodatie te stellen eis wordt meestal alleen uitgegaan van de gewenste luchttemperatuur. Om dit te kunnen doen, dienen voor de overige factoren dus bepaalde aannames te worden gedaan. Zo wordt voor de gemiddelde stralingstemperatuur, die afhankelijk is van de mate van isolatie van wanden, vloer en plafond, meestal gemakshalve aangenomen dat deze gelijk is aan de heersende luchttemperatuur.

De in de wedstrijdruimte tot 2,70 m hoog optredende luchtsnelheid moet om sporttechnische redenen en om tochtverschijnselen te vermijden beperkt blijven tot een maximum van 0,20 m/s.

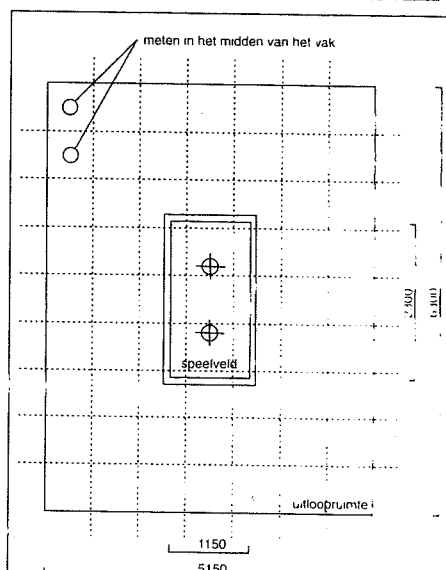
De mate van isolatie van de kleding van de biljarter is in het algemeen goed in te schatten, daar de mate van inspanning door een biljarter een relatief kleine variatie te zien geeft. Op grond van deze aannames kan gesteld worden dat de temperatuur in een biljartaccommodatie regelbaar moet zijn binnen een gebied van minimaal 18 tot maximaal 23 °C, waarbij voor de gemiddelde biljarter gesteld kan worden dat een temperatuur van 20 tot 22 °C het meest optimaal is.

De thermische isolatie van het gebouw als geheel moet minimaal voldoen aan de eisen in het Bouwbesluit. Niet alleen de mens dient in de wedstrijdruimte van een zekere temperatuur gewaarborgd te zijn. Ook de kleine biljarttafel dient een ingebouwde elektrische verwarming te bezitten, waardoor klamheid en vochtigheid geweerd worden. Klamheid en vochtigheid laten namelijk geen optimaal spel toe.

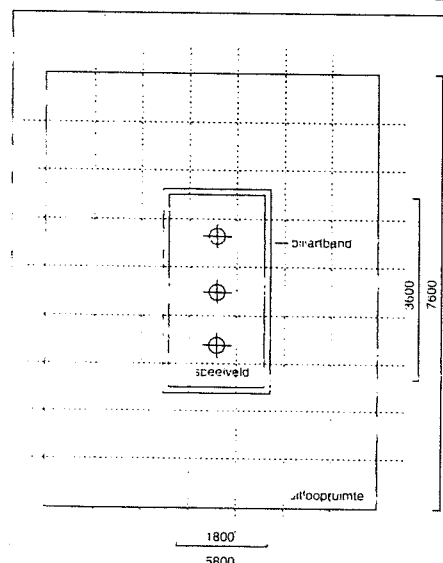
Ventilatie

C-accommodaties verenigingsaccommodaties commerciële accommodaties horecagelegenheden	directief directief n.v.t.
B-accommodaties	normatief

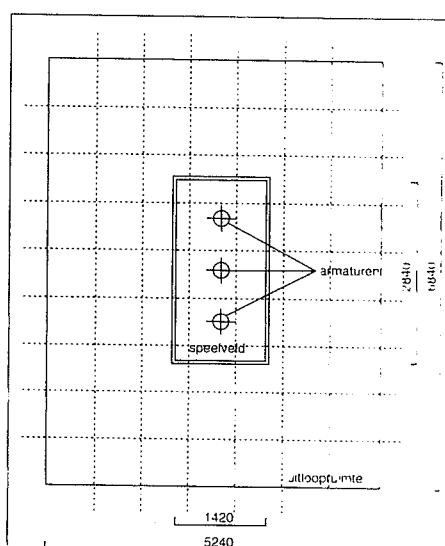
De hoeveelheid verse lucht die toegevoerd wordt aan de accommodatie (= ventilatie) is bepalend voor de

III. E2.8.5 Netwerk meetpunten verlichtingssterkte kleine biljarttafel en positionering van de armaturen

III. E2.8.7 Netwerk meetpunten verlichtingssterkte snookertafel en positionering van de armaturen

III. E2.8.7 Netwerk meetpunten verlichtingssterkte grote biljarttafel en positionering van de armaturen

luchtkwaliteit en daarmee voor de behaaglijkheid. Zo wordt tijdens het biljarten vocht geproduceerd. Vanuit behaaglijkheidseisen dient de relatieve vochtigheid in de accommodatie tussen 30 en 70% te liggen. Een hogere luchtvochtigheid leidt tot klachten over een 'benauwde atmosfeer'. Verder komen tijdens het biljarten geurtjes vrij,

zoals zweetlucht, die afgevoerd moeten worden.

Niet alleen vanwege de behaaglijkheid worden er hoge eisen aan de ventilatie gesteld, maar ook door de gevoeligheid van de biljarttafels voor vocht zijn de eisen die aan de ventilatie worden gesteld hoog. Een bekend fenomeen in biljartkringen is de zogenaamde 'butage'.

Met deze term wordt het blokkeren van de rotatie tussen twee ballen bedoeld. Dit effect treedt op ten gevolge van de koude luchtstroming langs de bal en een (te) hoge relatieve vochtigheid. Indien er een toeschouwersruimte aanwezig is, dient rekening te worden gehouden met voldoende ventilatie voor deze toeschouwers. Er dient minimaal 20 m³ verse lucht per uur per toeschouwer te worden toegevoerd. Om de temperatuur in de biljartruimte ook in de zomermaanden acceptabel te doen zijn, kan het wenselijk zijn om extra te kunnen ventileren (alleen als het buiten minstens 4 °C koeler is dan binnen). Als stelregel kan aangehouden worden dat het wenselijk is om een ventilatiecapaciteit te installeren die in maximale stand een ventilatievoud van 8 maal per uur kan realiseren, echter instelbaar vanaf 1 maal per uur.

Verlichting

C-accommodaties	
verenigingsaccommodaties	directief
commerciële accommodaties	directief
horecagelegenheden	n.v.t.
B-accommodaties	normatief

Boven wedstrijdtafels dienen minimaal 2 gloeilampen van ieder minimaal 150 Watt te worden aangebracht. Boven een match-tafel dienen minimaal 3 gloeilampen van elk minimaal 150 Watt te worden aangebracht. De gelijkmatigheid dient te voldoen aan de voorwaarde $E_{min} > 0.8$. Er dienen geen TL-lampen boven de tafel te worden aangebracht in verband met de ongelijkmatigheid van dit verlichtingstype.

De verlichting moet vrij van schaduwen zijn en er mogen geen hinderlijke stroboscopische effecten vanuit de verlichting voorkomen. De toe te passen armaturen moeten slagvast uitgevoerd worden. De afstand van het armatuur tot aan het speelvlak dient circa 80 cm te bedragen.

Bij het ontwerp van de verlichtingsinstallatie moet rekening worden gehouden met vervuiling en veroudering. Als globale richtlijn kan worden aangehouden, dat de verlichtingssterkte bij oplevering ten minste 1.30 maal de gekozen gemiddelde horizontale verlichtingssterkte moet bedragen (bijvoorbeeld nieuw circa

650 lux, wordt de vereiste 500 lux in het gebruiksstadium).

Niet alleen het speelvlak (oftewel PPA = principal playing area), maar de totale speelruimte inclusief uitloopruimte (TPA = total playing area) dient aan een minimale verlichtingssterkte te voldoen. Teneinde deze verlichtingssterkte vast te kunnen stellen, dient het speelveld (PPA) in de breedte in 5 delen en in de lengte in 7 delen te worden onderverdeeld, waardoor 35 meetpunten ontstaan. Voor de totale speelruimte (TPA) geldt dat de breedte in 7 delen en de lengte in 9 delen opgedeeld dient te worden. De verlichtingssterkte dient steeds gemeten te worden in het midden van de vlakken (zie ook ill. E2.8.5 t/m 7). De verhouding tussen het speelvlak en de totale ruimte inclusief uitloopruimte bedraagt minimaal 2:1; oftewel de verlichtingssterkte van de totale speelruimte dient minimaal 0.5 maal de verlichtingssterkte van het speelvlak te bedragen. De verlichtingssterkte van het TPA wordt gemeten ter hoogte van de biljarttafel.

De schrijftafel nabij het biljart dient ook voldoende verlicht te zijn. De horizontale verlichtingssterkte op het schrijfbord dient circa 500 lux te bedragen. Verblinding van biljarters door weerkaatsing van het licht (via ramen of spiegels) moet vermeden worden. Een minimaal glasoppervlak in de wedstrijdruimte verdient dan ook de voorkeur. Glasoppervlakken dienen eventueel geblindeerd te kunnen worden. In verband met de onwenselijkheid van vocht in de accommodatie (slecht voor de tafel en voor de biljartballen) dient dubbelglas toegepast te worden.

In bijna alle gemeenten wordt een noodverlichtingsinstallatie vereist. Deze dient dan te voldoen aan de Nederlandse norm NEN 1010 (verlichtingsniveau van 1 lux). Voor het instandhouden van een goed verlichtingsniveau is goed onderhoud (waaronder het schoonmaken van armaturen) en regelmatig vervangen van lampen noodzakelijk. Uitgebreide informatie over de bepaling van verlichtingsniveaus teneinde vast te kunnen stellen of aan de richtlijnen wordt voldaan, alsmede over kleur-

temperatuur, soorten lichtbronnen, soorten armaturen en dergelijke is te vinden in de brochure 'Verlichting voor sportaccommodaties', deel 1, 'Algemene grondslagen', en deel 2, 'Binnen-sportaccommodaties', samengesteld en uitgegeven door de Nederlandse Stichting Voor Verlichtingskunde (NSVV), in samenwerking met NOC*NSF.

Akoestiek

C-accommodaties verenigingsaccommodaties commerciële accommodaties horecagelegenheden	directief directief directief
B-accommodaties	directief

Geluidshinder afkomstig van de naastgelegen biljarttafel of uit het publiek kan in de wedstrijdruimte een cruciale rol spelen, aangezien de biljartsport bij de meeste mensen een hoge concentratie vereist. Daarnaast kan het belangrijk zijn, in het geval dat dit niet of nauwelijks zichtbaar is, om te kunnen horen of twee biljartballen elkaar raken. Deze factoren maken het belangrijk om een eis te stellen aan de nagalmtijd van de wedstrijdruimte van de biljartaccommodatie.

Geadviseerd wordt om in de wedstrijdruimte gebruik te maken van geluidsabsorberende afwerkingen. Het is aan te bevelen dat de vloer voorzien wordt van een tapijt, in verband met de goede akoestische absorptie in vergelijking met tegels. Ook het plafond dient bij voorkeur geluidsabsorberend te worden uitgevoerd. Dit zal tot gevolg hebben dat het geluidsniveau in de wedstrijdruimte tijdens gebruik aanzienlijk lager kan blijven.

Verder is bij de akoestische beleving van een accommodatie het geluid afkomstig van installaties en dergelijke (bijvoorbeeld ventilatoren) van groot belang. Om hinder voor de spelers en toeschouwers te voorkomen, mag derhalve het geluidsniveau ten gevolge van installaties of andere niet met de sport in de betreffende accommodatie verwante geluidsbronnen, niet meer bedragen dan:

$L_{eq} < 50$ dB(A) in de toeschouwersruimte;

$L_{eq} < 45$ dB(A) in de wedstrijdruimte zelf.

Installaties

C-accommodaties verenigingsaccommodaties commerciële accommodaties horecagelegenheden	directief directief directief
B-accommodaties	directief

Voor de verwarming geldt dat voor een behaaglijk binnenklimaat tegen zo laag mogelijke exploitatielasten dient te worden gezorgd. Deze exploitatielasten worden bepaald door het brandstofverbruik en de benodigde investering voor de installatie en de isolatie van wanden, vloeren en plafond. Voor elke situatie valt een optimum te bepalen tussen brandstofverbruik en mate van isolatie. Door de relatief hoge gewenste temperatuur (17 tot 23 °C) is het stookseizoen voor een biljartaccommodatie lang ten opzichte van veel andere sportaccommodaties, en de verwarmingsbehoefte groot. Niettemin worden ten behoeve van de transmissieverliezen door vloer, wanden en plafond door het Bouwbesluit strikte eisen gesteld aan de minimale warmteweerstand van deze gebouwmhullingen. Voor de meest recente eisen wordt verwezen naar dit Bouwbesluit.

Het constructief ontwerp van wanden, vloer en plafond dient zodanig te zijn dat oppervlakte- of inwendige condensatie niet op kan treden. Bij het plafond verdient dit aspect extra aandacht indien voor de wand geluidsabsorberend materiaal wordt geplaatst waarachter de wand kan afkoelen en condensatie kan optreden, aangezien de meeste geluidsabsorberende materialen tevens warmte-isolerend zijn.

Voor de verwarming van een ruimte zijn diverse systemen mogelijk, te weten:

- luchtverwarming (luchtbehandelingskasten met kanalen en roosters of luchtverhitters met directe uitblaas);
- centrale verwarming met convectoren of radiatoren;
- stralingsverwarming in het plafond;
- vloerverwarming.

In verband met gelijkmatigheid heeft vloerverwarming de voorkeur in een biljartaccommodatie, maar gezien de hoge kosten daarvan zal dit echter meestal niet gerealiseerd kunnen worden. Bij plafondverwarming is het rendement relatief laag, doordat de warme lucht boven blijft hangen en slechts na afkoeling de vloer bereikt. Ook luchtverwarming is minder gewenst in verband met de hierdoor veroorzaakte hoge luchtsnelheid. Radiatoren en convectoren voldoen echter prima en zijn relatief goedkoop. Vanzelfsprekend is deze opstelling niet volledig, maar bevat wel het grootste deel van de in de praktijk voorkomende systemen.

Een kleine biljart-wedstrijdtafel is overigens in het bezit van zijn eigen verwarmingselement, dat ingebouwd is in de tafel. Het verwarmingselement is benodigd daar het biljartlaken wegens zijn samenstelling zeer slecht tegen vocht is bestand. Voor pool- en snookertafels is geen verwarmingselement in de tafels benodigd.

Bij de ventilatie is het luchtstromingspatroon dat ontstaat van groot belang. Tot 2,70 m boven de wedstrijdvloer mogen de luchtsnelheden namelijk niet hoger zijn dan 0,2 m per seconde. De inblaasroosters dienen zodanig gesitueerd te zijn dat de spelers hiervan geen hinder ondervinden. Voor de totale ventilatiecapaciteit dient naast de benodigde ventilatie voor de wedstrijdrimte ook de ventilatie voor toeschouwers te worden betrokken, indien dit via hetzelfde systeem aangevoerd dient te worden. Per toeschouwer moet uitgegaan worden van 20 m³ verse lucht per uur (30 m³ per uur bij rokende bezoekers). Verder dient aandacht te worden besteed aan de optredende luchttemperaturen in de zomer. Er dient bijvoorbeeld geen extra buitenlucht te worden toegevoerd zolang de binnentemperatuur lager is dan de buitentemperatuur. Bij (computergestuurde) optimaliseringsregelingen voor de verwarming van een accommodatie dient men erop bedacht te zijn dat de bediening eenvoudig blijft en ook dat de beheerder eenvoudig kan ingrijpen bij tijdelijk gewijzigde omstandigheden.

Inbraakpreventie

C-accommodaties verenigingsaccommodaties commerciële accommodaties horecagelegenheden	directief directief directief
B-accommodaties	directief

Helaas is het tegenwoordig maar al te noodzakelijk dat aandacht wordt geschonken aan beveiliging van de accommodatie. Daarbij speelt een aantal aspecten een belangrijke rol, te weten:

- gebruik van goed hang- en sluitwerk op de bewegende delen van de accommodatie (scharnieren met dievenklauwen, goede kwaliteit cilindersloten met braakvrije sluitplaten, enzovoort);
- zo weinig mogelijk bewegende delen;
- gebruik van zogenaamde 'binnenbeglazing', waarbij de glaslaten zich aan de binnenzijde bevinden;
- buitenverlichting;
- telefoonaansluiting.

Voorts verdient het aanbeveling om zoveel mogelijk gebruik te maken van een van de vele mogelijke elektronische beveiligingssystemen, al of niet gecombineerd met een aansluiting op een meldadres. De investering daarvan dient te worden afgewogen tegen de risico's van braak- en diefstalschade en tegen de premiehoogte van verzekering tegen braak. Ten slotte verdient het aanbeveling slechts een beperkt aantal personen in het bezit te stellen van de sleutels van de accommodatie, een en ander ter verhoging van de veiligheid (zie ook F5 Beveiliging).

Brandveiligheid

C-accommodaties verenigingsaccommodaties commerciële accommodaties horecagelegenheden	directief directief directief
B-accommodaties	directief

De (plaatselijke) voorschriften van de brandweer dienen aangehouden te worden. Zij verstrekken informatie over onder andere nooduitgangen met een totaal aantal eenheden uitgangsbreedtes van 0,55 m per bezoeker en aantal brandslanghaspels.

Als richtlijn kan worden vermeld dat:

- boven de nooduitgangen vluchtwegaanduidingen door middel van transparanten aangebracht zijn. Deze noodverlichting dient een gemiddelde verlichtingssterkte te hebben van 1 lux, gemeten op het horizontale vlak.
- er per 50 bezoekers 1 eenheid uitgangsbreedte van 0,55 m aanwezig moet zijn.
- er minimaal 1 brandslanghaspel in de entree, of de nabijheid daarvan, en 1 brandslanghaspel in de wedstrijdruimte aangebracht dient te worden. De slanghaspel bij voorkeur in een nis installeren. De slanglengte is afhankelijk van de afstanden in de accommodatie.

Het verdient aanbeveling in de kantine een BCF handblusser te plaatsen. Dit blusmiddel veroorzaakt veel minder schade dan water. Tegenwoordig zijn er elektronische systemen op de markt die een brandmeldende functie combineren met een inbraakdetecterende functie.

Voorzieningen tv-opnamen

C-accommodaties	
verenigingsaccommodaties	n.v.t.
commerciële accommodaties	n.v.t.
horecagelegenheden	n.v.t.
B-accommodaties	n.v.t.

Voor het maken van beeldreportages in kleur is een minimale gemiddelde horizontale verlichtingssterkte van 500 lux een van de voorwaarden. Voor videoopnamen gelden in het algemeen dezelfde voorwaarden. Bij de voor biljartruimten geldende eisen voor de verlichtingssterkte wordt hieraan voldaan. Voor het maken van kwalitatief volwaardige tv-opnamen verdient een horizontale en verticale (in de richting van de camera's) verlichtingssterkte van minimaal 1.000 lux echter de voorkeur. In de ontwerpfase dient, voor wat betreft maatvoering, rekening te worden gehouden met mogelijke camera-opstellingen. De tv-camera's mogen niet binnen de minimale uitloop voor de biljarters gepositioneerd worden; de camera's mogen voor de spelers niet hinderlijk zijn. Gerekend moet worden op een camerazone

met een breedte van 2 m rondom de uitloopzone van de biljarter.

Bij het kunststoten dient een camera boven de tafel geïnstalleerd te worden. Met behulp van deze camera kunnen, door middel van een technische ingreep, de figuren op het biljartlaken worden geprojecteerd zodat de kijker thuis inzicht krijgt in het te maken figuur. In deze camera-opstelling dient de normaal gebruikelijke biljartverlichting, die op 80 cm hoogte boven de tafel hangt en in beeld zou komen, verwijderd te worden. Er dient, zoals eerder beschreven, een speciale verlichting (schaduwvrij) aangebracht te worden, hetgeen een zeer kostbare zaak is. De afstand tussen lens en biljarttafel dient 2,60 m te zijn. Daarboven komt dan nog de camera zelf en de ophanginstallatie. Deze constructie is uitsluitend mogelijk, wanneer er een voldoende hoog plafond aanwezig is (circa 3,5 m hoog). De accommodatie dient voorzien te zijn van een punt waar krachstroom afgetapt kan worden teneinde tv-opnamen mogelijk te maken. Indien de accommodatie geschikt moet zijn voor tv-opnamen wordt aanbevolen om contact op te nemen met het NOB in verband met de vereiste voorzieningen en afmetingen.

Situering en indeling

Situering

C-accommodaties verenigingsaccommodaties commerciële accommodaties horecagelegenheden	directief directief directief
B-accommodaties	directief

Om het daadwerkelijke gebruik door de beoogde doelgroep te stimuleren, dient de accommodatie zoveel mogelijk in of nabij de woonomgeving van de potentiële biljarters te worden gesitueerd. Indien de accommodatie een centrale ligging in een woonwijk krijgt, moet bedacht worden dat op bepaalde momenten (bijvoorbeeld tijdens toernooien) de verkeerstoename ten gevolge van het gebruik van de accommodatie tot overlast in de wijk kan leiden. Hierbij dient rekening te worden gehouden met eventuele bezwaarschriften als de bouwplannen ter inzage bij de gemeente liggen. In elk geval dient de accommodatie bij voorkeur nabij een verkeersknooppunt gesitueerd te worden, waardoor voetgangers, fietsers, automobilisten en gebruikers van het openbaar vervoer deze gemakkelijk kunnen bereiken. Hiertoe dienen de juiste ontsluitingswegen en -paden aanwezig te zijn, maar ook de nabijheid van halteplaatsen van het openbaar vervoer. Het aantal parkeerplaatsen dat beschikbaar moet zijn voor de automobilisten is afhankelijk van het aantal bezoekers van de accommodatie, van het lokale en eigen beleid, enzovoort. De benadering via voetpaden, fietspaden, maar ook vanaf de parkeerplaatsen en de halteplaatsen van het openbaar vervoer dient zodanig te zijn dat geen gevoel van onveiligheid kan ontstaan. Onverlichte en/of voor de omgeving aan het zicht onttrokken paden dienen bijvoorbeeld vermeden te worden (geen hoge struiken langs pad). Het verdient aanbeveling de stalling voor fietsen en bromfietsen zodanig te situeren dat deze zichtbaar is vanuit de accommodatie.

Hoewel het gebruik van ambulances hopelijk zo min mogelijk noodzakelijk zal zijn, moet de accommodatie wel

goed en direct bereikbaar zijn voor deze. Nabij de accommodatie dient een parkeerterrein met voldoende capaciteit te zijn. Hierbij dient rekening te worden gehouden met het parkeren van autobussen.

Ruimtelijke relaties

C-accommodaties verenigingsaccommodaties commerciële accommodaties horecagelegenheden	directief directief directief
B-accommodaties	normatief

Bij het maken van een indelingsplan zal een optimale schikking van de ruimtes moeten worden verkregen, waarbij de gewenste routing in de accommodatie de beste leidraad geeft. Bij deze routing dienen twee soorten gebruikers onderscheiden te worden, te weten: de biljarters en de toeschouwers. De routing in de accommodatie dient bij voorkeur zodanig te zijn dat in een schoonloopzone wordt voorzien vóór betreding van de wedstrijdruimte. Dit om te voorkomen dat de biljarters straatvuil dat zij met straatschoeisel binnenbrengen direct in de wedstrijdruimte brengen. Het verdient aanbeveling om vanaf de entree de horecaruimte als centrale ruimte op te nemen met daarin, om exploitatieve redenen, de receptiefunctie, van waaruit toegangen naar alle overige ruimtes voor de verschillende bezoekers (sporters, toeschouwers, personeel) gemaakt kunnen worden. Een direct zicht vanuit de ontmoetingsruimte op de biljarttafels is wenselijk. Er dient uiteraard wel een goede afstand te zijn tussen de biljarttafels en de ontmoetingsruimte, zodat de spelers niet gehinderd worden door het publiek. Bij voorkeur dient een circa 1 m hoge scheiding tussen de ontmoetingsruimte en de wedstrijdruimte aangebracht te worden, bijvoorbeeld door positionering van banken. Indien mogelijk kan het voor de exploitatie aantrekkelijk zijn om een mogelijkheid te creëren om de ontmoetingsruimte afzonderlijk van de biljartaccommodatie te laten functioneren. Verder verdient het aanbeveling de indeling van de ontmoetingsruimte zodanig te maken dat één of meer vergader ruimten kunnen worden afgescheiden (indien niet apart opgenomen).

Aanvulling voor B-accommodaties

Het verdient aanbeveling een directe 'schone' verbinding tussen kleedruimtes en wedstrijdruimte te maken, waar alleen de biljarters kunnen komen.

Beperking voor horecagelegenheden

Een circa 1 m hoge scheiding tussen de ontmoetingsruimte en de wedstrijdruimte, bijvoorbeeld door positionering van banken, hoeft niet aangebracht te worden. Tevens hoeft de indeling van de ontmoetingsruimte niet zodanig gemaakt te worden dat één of meer vergaderruimten afgescheiden kunnen worden.

Mindervaliden

C-accommodaties verenigingsaccommodaties commerciële accommodaties horecagelegenheden	directief directief directief
B-accommodaties	directief

Het is wenselijk dat de biljartaccommodatie toegankelijk en eventueel te gebruiken is door mindervaliden. Hiermee dient rekening gehouden te worden bij onder andere de aanleg van parkeerplaatsen, de breedte van de toegangswegen, het aanbrengen van niveauverschillen en de aanleg van toiletten. Voor het geschikt maken van de accommodatie voor mindervaliden dienen de richtlijnen uit het boek 'Gebo-den Toegang' te worden gevolgd. Deze richtlijnen zijn eveneens terug te vinden in F2 Gehandicaptenvoorzieningen.

Additionele ruimten

Entree

C-accommodaties verenigingsaccommodaties commerciële accommodaties horecagelegenheden	directief directief directief
B-accommodaties	normatief

Voor een goede controle op het bezoek en gebruik van de accommodatie is één centrale ingang gewenst. De entree moet zodanig gesitueerd zijn dat er geen tochtverschijnselen in de aangrenzende ruimten kunnen ontstaan.

Bij voorkeur dient er een tochtportaal aanwezig te zijn, zodat ook de luchtvochtigheid in de hand gehouden kan worden. Vanuit de entree dient men in een centrale ruimte te komen, bij voorkeur de horeca/ontmoetingsruimte met daarin de bar/receptie, van waaruit men zich naar de overige ruimten, bijvoorbeeld de wedstrijdrimte, kan begeven.

Barruimte/receptie

C-accommodaties verenigingsaccommodaties commerciële accommodaties horecagelegenheden	directief directief directief
B-accommodaties	directief

De barruimte/receptie is het aanspreekpunt in de accommodatie, zowel direct als telefonisch. De barruimte/receptie dient voorzien te zijn van een balie van minimaal 2 m lengte. Achter de balie een werkblad/tafel waarop drankjes uitgeschonken kunnen worden en de administratie op plaats kan vinden, waar plaats is voor een kassa en waar zich een telefoonaansluiting bevindt. De barruimte en receptie kunnen ook gescheiden worden, maar vanuit beheersmatig oogpunt dient de receptie bij voorkeur geïntegreerd te worden opgenomen in de horecaruimte, onder andere in verband met een optimale personele invulling. De Dranken Horecawet verplicht de beheerder overigens een prijslijst voor consumpties op te hangen bij de barruimte.

Aanvulling commerciële accommodatie

De barruimte/receptie dient ook voor zaken als tafelreservering, zowel direct als telefonisch, voor aanmelding van spelers, om tafelnummers mee te delen, en dergelijke.

Shop

C-accommodaties verenigingsaccommodaties commerciële accommodaties horecagelegenheden	n.v.t. directief n.v.t.
B-accommodaties	directief

Indien er een shop aanwezig is waar men artikelen als krijtjes, keus of handschoentjes verkoopt, dient men deze met de barruimte/receptie te combineren. De oppervlakte van de shop is uiteraard afhankelijk van de geplande commerciële activiteiten. Geadviseerd wordt om de oppervlakte zo klein mogelijk te houden, gezien de relatief kleine opbrengst van een biljartshop.

Beheerders/-administratieruimte

C-accommodaties verenigingsaccommodaties commerciële accommodaties horecagelegenheden	n.v.t. directief n.v.t.
B-accommodaties	directief

Ten behoeve van het beheer, de administratie en het toezicht van de accommodatie is het mogelijk hiervoor een ruimte te reserveren. De afmeting van deze ruimte dient ongeveer 10 tot 14 m² te bedragen en moet voorzien worden van:

- een schakelpaneel voor de technische installaties (onder andere intercom, geluid en licht);
- een telefoon;
- een bergkastje voor het bewaren van persoonlijke eigendommen; - een bureau/schrijftafel;
- diverse randgeaarde contactdozen (voor bijvoorbeeld koffiezetapparaat en tv).

Indien in een accommodatie geen vast beheer plaatsvindt, kan worden afgezien van deze ruimte. In de accommodatie, bijvoorbeeld in de beheerders/admi-

nstratieruimte of bij de receptie, moet altijd een EHBO-set en een telefoonaansluiting aanwezig zijn voor noodgevallen.

Ontmoetingsruimte

C-accommodaties	directief
verenigingsaccommodaties	directief
commerciële accommodaties	directief
horecagelegenheden	directief
B-accommodaties	directief

Een ontmoetingsruimte is vanzelfsprekend niet verplicht, maar voor een sluitende exploitatie van de accommodatie onmisbaar. De ontmoetingsruimte moet een sociale contactplaats zijn voor de actieve en passieve biljartsportliefhebber. De grootte van de ruimte dient, afgezien van de minimale eis uit de Drank- en Horecawet wanneer zij in het bezit is van een tapvergunning, afgestemd te zijn op het aantal biljarttafels en andere sportvoorzieningen alsmede de overige activiteiten die in een biljartaccommodatie ontplooid kunnen worden. Uitgegaan kan worden van circa 10 m² per biljarttafel.

De uitrusting van de ontmoetingsruimte en bijbehorende ruimten moet voldoen aan de plaatselijke eisen van de brandpreventie en de bijzondere wetten (onder andere Drank- en Horecawet). De Drank- en Horecawet eist onder andere:

- minimum oppervlakte van 35 m²;
- minimum hoogte van 2,60 m over ten minste vijfdesde deel van de vloeroppervlakte;
- mechanisch ventilatiesysteem met een minimum capaciteit van 6 maal de luchtinhoud van het vertrek per uur;
- voldoende verlichting (50 lux op 1 m hoogte boven de vloer);
- noodverlichting (volgens NEN 1010);
- voldoende in- en uitgangen (per 50 bezoekers 1 EUB = 1 Eenheid Uitgangs Breedte = 0,55 m);
- afzonderlijke groepen toiletten voor mannen en vrouwen, die niet rechtstreeks in de ontmoetingsruimte uitkomen (in dat geval is een voorportaal verplicht);
- een goed te controleren garderobe.

Het verdient aanbeveling een invaliden-toilet met bijbehorende inrichting in het plan op te nemen. Tevens verdient het aanbeveling de indeling van de ontmoetingsruimte zodanig te maken dat een vergaderruimte en/of instructieruimte kan worden gecreëerd of afgescheiden. Zoals hiervoor reeds is gesteld, is visueel contact met de wedstrijdruimte vanuit de ontmoetingsruimte wenselijk. Hierbij dient bedacht te worden dat de (kunst)verlichting in de ontmoetingsruimte niet tot hinder voor de gebruiker van de wedstrijdruimte mag leiden.

Aanvulling voor horecagelegenheden

Ten behoeve van de exploitatie van de accommodatie kan het gunstig zijn dat er een tv in de ontmoetingsruimte wordt geplaatst, zodat bijvoorbeeld voetbalwedstrijden gevolgd kunnen worden. Ook een gokkast kan wenselijk zijn. Hou er echter ook rekening mee dat dit soort zaken andere biljarters weer kan weggagen, bijvoorbeeld als gevolg van geluidsoverlast of het aantrekken van een bepaald soort publiek.

Aanvulling voor commerciële en B-accommodaties

Hou bij de bepaling van de grootte van de ontmoetingsruimte ook rekening met de eventuele tribunecapaciteit en andere voorzieningen en de activiteiten die in de accommodatie plaats dienen te vinden.

Keuken

C accommodaties	directief
verenigingsaccommodaties	directief
commerciële accommodaties	directief
horecagelegenheden	directief
B-accommodaties	directief

De aanwezigheid van een keuken in een biljartaccommodatie hangt nauw samen met het gebruik van de ontmoetingsruimte. Het verdient aanbeveling een eenvoudige keuken op te nemen, zodat in ieder geval eenvoudige consumpties kunnen worden geserveerd. Een keuken dient minimaal 12 m² groot te zijn. Vloer en wanden dienen voorzien te zijn van tegels, zodat deze gemakkelijk reinigbaar zijn. Het plafond dient vochtbestendig te zijn uitgevoerd. De inrichting dient onder andere te bestaan uit een

keukenblok met spoelbak, kookplaat/magnetron, afzuigkap, koelkast/diepvries, voorraadkast en bergkast voor serviesgoed.

Opslagruimte

C-accommodaties verenigingsaccommodaties commerciële accommodaties horecagelegenheden	directief directief directief
B-accommodaties	directief

De afmeting van een opslagruimte is afhankelijk van de omzet en het bevoorradingsschema. Het liefst dient de opslagruimte langwerpig uitgevoerd te worden met een stelling voor kratten en dergelijke aan één zijde. De vloer dient een tegelafwerking te hebben, de wanden dienen uit metselwerk te bestaan. De bevoorrading dient bij voorkeur niet via een buitendeur, maar via de entreehal mogelijk te zijn, omdat elke buitendeur weer aanleiding geeft tot inbraak. Daarnaast dient de opslagruimte een directe verbinding te hebben met de keuken/barruimte (zie hiervoor de illustraties E2.8.8a t/m d).

Vergader/instructieruimte

C-accommodaties verenigingsaccommodaties commerciële accommodaties horecagelegenheden	n.v.t. directief n.v.t.
B-accommodaties	directief

Afhankelijk van de situatie en de benodigde capaciteit kan men vaststellen of een dergelijke ruimte gewenst is en zo ja, hoe groot deze moet zijn. Om het vertonen van instructiefilms mogelijk te maken, dient men de beschikking te hebben over een blinde wand van minimaal 2,40 m hoog en 3,00 m breed. Deze ruimte kan zonodig worden gebruikt als bestuurs- of vergaderruimte. Bij deze ruimte kunnen een toilet met voorportaal en een afsluitbare kast voor film- en foto-apparatuur worden gebouwd. Het valt te overwegen een dergelijke ruimte te creëren met behulp van een vouwwand, die een gedeelte van de ontmoetingsruimte afscheidt. Men dient er rekening mee te houden dat de toe te passen scheidingswand voldoende geluiddicht is.

Aanvulling B-accommodatie

In een B-accommodatie dient zowel een aparte instructieruimte als een aparte vergaderruimte gecreëerd te worden.

Sanitaire voorzieningen

C-accommodaties verenigingsaccommodaties commerciële accommodaties horecagelegenheden	normatief normatief normatief
B-accommodaties	normatief

Het aantal toiletten in de accommodatie dient afgestemd te worden op de grootte van de accommodatie. Algemeen kan worden uitgegaan van 1 damestoilet en 1 herentoilet met daarnaast 2 urinoirs per 6 tafels. Deze sanitaire voorzieningen kunnen in of nabij de kleedruimtes worden ondergebracht (in geval van aanwezigheid hiervan).

Verder dienen er per 50 toeschouwers nog eens 1 damestoilet en 1 herentoilet met daarnaast 2 urinoirs te worden opgenomen. Alle toiletten dienen met een voorruimte met daarin een wastafel uitgevoerd te worden.

Toeschouwersruimte/tribune

C-accommodaties verenigingsaccommodaties commerciële accommodaties horecagelegenheden	n.v.t. directief n.v.t.
B-accommodaties	normatief

In een biljartaccommodatie waar wedstrijden van nationaal niveau moeten kunnen worden gespeeld, dient bij minstens 1 tafel in een toeschouwersruimte voor minstens 25 personen te kunnen worden voorzien. Deze toeschouwersruimte kan worden uitgevoerd met vaste zitplaatsen of door middel van:

- uitschuifbare en verplaatsbare tribunes;
- kanteltribunes;
- demontabele tribunes.

Bij de keuze van flexibele tribuneconstructies moet men letten op de verdeling van de belasting op de ondervloer. Een puntbelasting op de vloer moet voorkomen worden. Er dient rekening

gehouden te worden met een goede aan- en afvoermogelijkheid voor de toeschouwers (zie paragraaf 3) en met voldoende nooduitgangen (1 EUB per 50 bezoekers).

Voor de maatvoering kan uitgegaan worden van de volgende richtlijnen. Een zitrij moet minimaal 0,7 m bij klapstoeltjes, respectievelijk 0,9 m bij toepassing van vaste kuipjes, diep zijn. De zitplaatshoogte bedraagt circa 0,45 m en de zitplaatsbreedte 0,5 m. Het hoogteverschil tussen twee opeenvolgende rijen bedraagt minstens 0,25 m.

Afhankelijk van de capaciteit van de tribune dient met het volgende rekening te worden gehouden:

- een goede aan- en afvoermogelijkheid voor de toeschouwers;
- (nood)uitgang volgens 1 EUB (Eenheds Uitgang Breedte = 55 cm) per 50 toeschouwers met een maximum afstand van 30 m;
- goede relatie met de ontmoetingsruimte.

Berging

C-accommodaties verenigingsaccommodaties commerciële accommodaties horecagelegenheden	n.v.t. directief n.v.t.
B-accommodaties	normatief

Het aantal malen dat het verwijderen van een of meer tafels in een accommodatie voorkomt, hangt uiteraard nauw samen met andere activiteiten die in de ruimte gepland zijn. Over het algemeen kan gesteld worden dat, in verband met het enorme gewicht van de tafels, het hoogstens 1 à 2 keer per jaar voorkomt dat een of meer tafels verwijderd worden. Als de tafels worden verwijderd, worden ze af met behulp van een pompwagen verplaatst af als een bouw pakket uit elkaar gehaald. In beide gevallen dient de vlakheid van de lei-ondergrond gecontroleerd te worden, voordat de tafels weer in gebruik genomen worden.

Toch verdient het aanbeveling de biljartaccommodatie te voorzien van minimaal 1 toestellenberging, want naast bergruimte voor de biljarttafels dient

er ook bergruimte te zijn voor onder andere:

- stoelen en tafels (evenementen, muziekvoorstellingen);
- reclameborden (die bij eventuele tv-uitzendingen uit de zaal verwijderd moeten worden);
- houten schotten en afdekzeilen die ter bescherming van biljarttafels gebruikt kunnen worden wanneer deze niet in gebruik zijn.

Het benodigd oppervlak voor de berging is volledig afhankelijk van hetgeen in de accommodatie kan plaatsvinden.

Er is derhalve hiervoor geen exacte normering aan te geven. Aan één zijde dient de berging een afsluitbare opening naar de wedstrijdrimte te hebben van minimaal 5 m breedte en 2,5 m hoogte en aan een andere zijde een dubbele verbinding ($h * b = 2,5 * 2 \text{ m}^2$) naar buiten voor het aan- en afvoeren van goederen (eventueel door een praktisch gebruik van nooddeuren).

Een andere manier van het opbergen van de tafel, die ook in sommige accommodaties voorkomt, is de kelderberging. De biljarttafel wordt in dit geval met een hydraulische lift in een loze ruimte onder het vloerniveau gebracht. De kelderberging wordt vervolgens afgesloten met bijvoorbeeld een stalen luik, zodat er boven de berging activiteiten kunnen plaatsvinden.

Benadrukt dient te worden dat de toepassing van een hydraulische lift geen goedkope oplossing is, zodat er wel voldoende gebruik van gemaakt moet worden om de constructie rendabel te maken. Voor accommodaties die een zeer beperkte ruimte hebben kan het echter uitkomst bieden. Indien er geen berging aanwezig is dienen de tafels in ieder geval afgedekt te kunnen worden door middel van multiplex afdekschotten en afdekzeilen.

Werkkast

C-accommodaties verenigingsaccommodaties commerciële accommodaties horecagelegenheden	n.v.t. directief n.v.t.
B-accommodaties	normatief

Ten behoeve van het onderhoud van het gebouw verdient het aanbeveling een ruimte op te nemen voor het opbergen van onder andere schoonmaakmateriaal en machines. In deze ruimte dient een (vuil)wateruitstortbak te worden opgenomen. Ook moet er rekening worden gehouden met een randgeaarde wandcontactdoos.

Wedstrijdleidingsruimte

C-accommodaties verenigingsaccommodaties commerciële accommodaties horecagelegenheden	n.v.t. directief n.v.t.
B-accommodaties	normatief

Soms is een afzonderlijke ruimte voor de wedstrijdleiding gewenst. De wedstrijdrimte moet vanuit deze ruimte goed te overzien zijn. Een omroep- en geluidsinstallatie is dan noodzakelijk, maar wordt sowieso ten sterkste aangeraden. Een aantal andere zaken die in deze ruimte opgenomen dienen te worden zijn:

- een werkblad met een breedte van 0,5 m langs de visuele contactzijde met de wedstrijdrimte;
- stoelen (minimaal 2);
- aansluitpunten voor de communicatieapparatuur (telefoon, scorebord, enzovoort).

De wedstrijdleidingsruimte dient bij voorkeur een oppervlak te hebben van 2 * 5 m. De beglazing in de ruimte dient geen hinderlijke reflectie te geven.

Mediaruimte

C-accommodaties verenigingsaccommodaties commerciële accommodaties horecagelegenheden	n.v.t. n.v.t. n.v.t.
B-accommodaties	directief

In accommodaties waar evenementen van nationaal (en internationaal) niveau

worden gehouden, dient bij voorkeur een aparte ruimte voor de media aanwezig te zijn. Voor de situering, de inrichting, de aansluitmogelijkheden en de afmeting dient vooraf overleg te worden gepleegd met het Nederlands Omroepproductie Bedrijf (NOB). Ook indien niet is voorzien in een mediaruimte verdient het aanbeveling om in de accommodatie kabelgoten aan te brengen naar de diverse ruimten.

Kleedruimten sporters

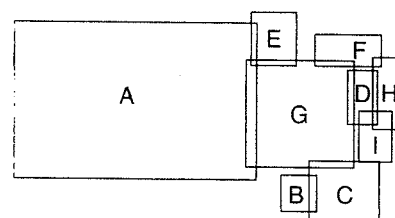
C-accommodaties verenigingsaccommodaties commerciële accommodaties horecagelegenheden	n.v.t. n.v.t. n.v.t.
B-accommodaties	normatief

In B-accommodaties dient zowel voor vrouwen als voor mannen 1 kleedruimte aanwezig te zijn. Afhankelijk van het aantal voor de competitie bestemde wedstrijdtafels in de accommodatie moet per wedstrijdtafel voorzien worden in:

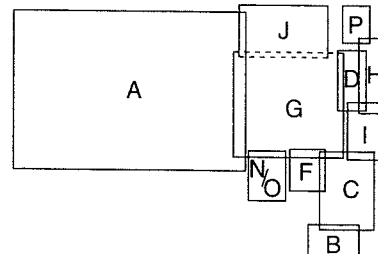
- voor de herenkleedruimte: 3,6 m² kleedruimte, met daarin 1,2 m² banklengte en 6 dubbele kledinghaken;
- voor de dameskleedruimte: 2,4 m² kleedruimte, met daarin 0,8 m² banklengte en 4 dubbele kledinghaken.

Indien niet alle in de accommodatie aanwezige biljarttafels beschikbaar zijn voor competitiewedstrijden, kan voor de tafels die alleen recreatief gebruikt worden uiteraard dezelfde richtlijn gehandhaafd worden ten aanzien de kleedruimtes. In beide gevallen betreft het echter een directieve richtlijn en geen norm. De minimum vrije hoogte voor een kleedruimte is 2,40 m, de oppervlakte van een kleedruimte minimaal 20 m². Een directe inkijk vanuit de overige ruimten in de kleedruimte moet voorkomen worden.

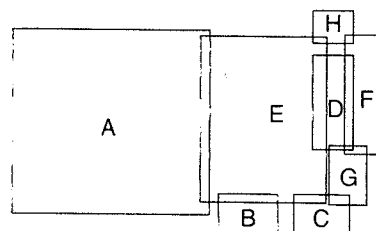
De afwerking van de vloer en wanden in de kleedruimte dient zodanig te zijn, dat deze in hygiënische zin niet tot problemen kan leiden. Dit houdt in dat deze goed schoon te houden moet zijn (denk aan voldoende schrobputten), een slechte voedingsbodem voor schimmels en dergelijke moet zijn en uit weinig tot geen vochtabsorberend materiaal moet bestaan. De toegepaste materialen

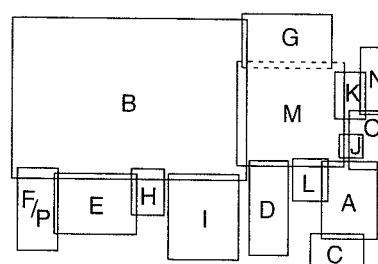
III. E2.8.8a Relatieschema voor een verenigingsaccommodatie

III. E2.8.8b Relatieschema voor een commerciële accommodatie

III. E2.8.8c Relatieschema voor een horecagelegenheid

III. E2.8.8d Relatieschema voor een B-accommodatie

Type	C-accommodatie			B-accommodatie
	vereniging	commercieel	horecagelegenheid	
normatief	A wedstrijd ruimte B sanitaire voorzieningen	A wedstrijd ruimte B sanitaire voorzieningen	A wedstrijd ruimte B sanitaire voorzieningen	A entree B wedstrijd ruimte C sanitaire voorzieningen D instructieruimte E toeschouwersruimte/tribune berging F vergaderruimte G wedstrijdleidingsruimte H kleedruimte sporters I werkkast
directief	C entree D barruimte receptie E beheerder administratieruimte F technische ruimte G ontmoetingsruimte H keuken I opslagruimte	C entree D barruimte receptie E shop F beheerder administratieruimte G ontmoetingsruimte H keuken I opslagruimte J instructie vergaderruimte K toeschouwersruimte tribune L toestellenberging M wedstrijdleidingsruimte N werkkast O accessoireberging P technische ruimte	C entree D barruimte receptie E ontmoetingsruimte F keuken G opslagruimte H technische ruimte	K barruimte/receptie L beheerder administratieruimte M ontmoetingsplaats N keuken O opslagruimte P accessoireberging Q wasruimte sporters R mediaruimte S technische ruimte T shop

Tabel E2.8.1 Opsomming peraccommodatietype van normatieve (verplichte) en directieve (mogelijk op te nemen) ruimten

moeten bestand zijn tegen alkali- en zeephoudende stoffen. Een prullenbak in de kleedruimte is ook gewenst.

Voor de vloer is het aan te bevelen om dubbelhardgebakken tegels of gelijkwaardig toe te passen in een slipvaste afwerking. De wanden in de kleedruimte waarmee de kleding in aanraking kan komen bij voorkeur voorzien van materiaal met een gesloten structuur (epoxyverf, tegelwerk, enzovoort).

De verwarmingscapaciteit dient zodanig te zijn dat een temperatuur van minimaal 22 °C gerealiseerd kan worden. De installatie moet ten aanzien van de ontwerputgangspunten voldoen aan NVN 5125 en ten aanzien van veiligheidsvoorschriften aan NEN 3028. Een goede ventilatie van de kleedruimte is vereist, ter voorkoming van een bedompte lucht, een hoge relatieve vochtigheidsgraad en ongewenste schimmelvorming. Dit kan door middel van natuurlijke ventilatie (indien aan buitengevels gesitueerd), al of niet ondersteund door middel van mechanische ventilatie. Bij inpandige ruimten is mechanische ventilatie vereist. Het voordeel van een mechanische ventilatie is dat hiermee de gewenste ventilatiecapaciteit gegarandeerd kan worden. De capaciteit van de ventilatievoorzieningen dient zodanig te zijn dat een zes- tot tienvoudige ventilatie per uur kan worden gerealiseerd.

Zowel bij de ventilatie als bij eventuele toepassing van een luchtverwarmingssysteem mogen de optredende luchtsnelheden niet groter zijn dan 0,20 m/s. De verlichting dient ingebouwd te worden in verband met vandalisme.

in de accommodatie wordt aanbevolen per wedstrijdtafel te voorzien in:

- voor de heren: 1 douchekop, ofwel 1,25 m² doucheruimte,
- voor de dames: 0,5 douchekop, ofwel 0,625 m² doucheruimte.

In de wasruimte dient de vloer op een van de kleedruimte aflopend afschot te worden gelegd. In deze vloer moeten op het laagste punt één of meer schrobputten worden opgenomen met een voldoende afvoercapaciteit (afvoerbuis 75/110). De afwerking van de wanden in de wasruimte dient tot aan het plafond een gesloten structuur te hebben (bijvoorbeeld tegelwerk). De warmwaterinstallatie moet per persoon 6 liter water per minuut met een temperatuur van 38 à 40 °C gedurende minimaal 3 minuten kunnen leveren. Ook de douchekop dient een capaciteit van 6 liter per minuut te kunnen verwerken. Gezien de wijziging in gedragspatroon ten aanzien van de persoonlijke hygiëne van de laatste jaren bij voorkeur de totale capaciteit echter opvoeren tot circa 10 liter per minuut gedurende 5 minuten. Teneinde vernieling te voorkomen dient het leidingsysteem zoveel mogelijk in de wanden weggewerkt te worden. Het verdient eveneens aanbeveling te werken met een vooringestelde watertemperatuur met een individuele bediening door middel van een drukknopsysteem. Er zijn tegenwoordig systemen op de markt met douchekoppen en drukknoppen die vandaalbestendig zijn.

De te installeren verlichting moet vochtbestendig zijn. In de ruimte dient bij voorkeur één randgeaarde wandcontactdoos te worden opgenomen.

Wasruimte sporters

C-accommodaties verenigingsaccommodaties commerciële accommodaties horecagelegenheden	n.v.t. n.v.t. n.v.t.
B-accommodaties	directief

Bij B-accommodaties is zowel voor vrouwen als voor mannen 1 wasruimte gewenst. Afhankelijk van het aantal voor de competitie bestemde wedstrijdtafels

Technische ruimte

C-accommodaties verenigingsaccommodaties commerciële accommodaties horecagelegenheden	directief directief directief
B-accommodaties	directief

In de accommodatie is een zogenaamde 'technische ruimte' benodigd. Bedoeld wordt de ruimte voor onder andere een centrale verwarmingsketel c.q. warmwatervoorziening. Een en

ander zal sterk afhangen van wensen, financiële mogelijkheden en zelfs van gemeentelijke voorschriften. Zie hiervoor paragraaf 3.6 Installaties. De meterkast ten behoeve van gas/water/elektra dient bij voorkeur zodanig gesitueerd te worden dat deze direct grenst aan de buitenmuur en de entreehal (0,70 * 0,50 m).

Aanvulling commerciële accommodaties en B-accommodaties

Aanbevolen wordt om in de accommodatie een afsluitbare bergingskast op te nemen, waar keus en accessoires opgeborgen kunnen worden.

Wanneer twee ruimten elkaar in deze figuren overlappen, betekent dit dat ze een ruimtelijke relatie hebben. Wanneer ze elkaar niet overlappen, bestaat er dus ook geen directe ruimtelijke relatie. De relatieschema's zijn geen blauwdrukken voor ontwerpen, maar kunnen wel dienen als houvast voor het maken van een ontwerp.

Overig

C-accommodaties verenigingsaccommodaties commerciële accommodaties horecagelegenheden	directief directief directief
B-accommodaties	directief

Aanbevolen wordt om in de accommodatie een plaats op te nemen waar leden hun keus kunnen opbergen. Dit kan bijvoorbeeld door een of meer boxen (zogenaamde 'voedraalbergingen') in de accommodatie te plaatsen. Belangrijk is dat de beheerder duidelijk te kennen geeft (bijvoorbeeld door middel van een waarschuwingstekst op de wand), dat in geval van diefstal de beheerder niet verantwoordelijk kan worden gesteld.

Aanvulling commerciële accommodaties en B-accommodaties

Aanbevolen wordt om in de accommodatie een afsluitbare bergingskast op te nemen, waar keus en accessoires opgeborgen kunnen worden.

Relatiediagram

Teneinde een goed overzicht te verkrijgen welk type accommodatie waaraan dient te voldoen, volgt in tabel E2.8.1 per accommodatietype een opsomming van de afzonderlijke verplichte (normatieve) en mogelijke (directieve) ruimten. Deze Programma's van Eisen zijn vervolgens in de illustraties E2.8.8a t/m d in relatieschema's omgezet, waarin de onderlinge ruimtelijke relaties tot uitdrukking komen.

Toewijzingscriteria KNBB

De KNBB organiseert jaarlijks een groot aantal activiteiten, zoals toernooien, cursussen en opleidingen. Clubs die aangesloten zijn bij de KNBB kunnen zich aanmelden voor één of meer evenementen. Om meer duidelijkheid te verschaffen omtrent het toewijzingsbeleid van de KNBB, zijn de door de KNBB georganiseerde activiteiten ingedeeld in categorieën. Voor de verschillende categorieën zijn criteria opgesteld, die betrekking hebben op de faciliteiten die een club moet kunnen bieden voor het organiseren van een bepaalde activiteit.

Categorieën

In tabel E2.8.2 is de verdeling van accommodaties in categorieën aangegeven op basis van de te organiseren activiteiten op districts-, gewestelijk en landelijk niveau.

Criteria

Om voor genoemde activiteiten te kunnen organiseren, zal een aantal faciliteiten geboden moeten kunnen worden. Indien bepaalde zaken niet standaard aanwezig zijn in een accommodatie, kan de club alsnog een activiteit uit een bepaalde categorie aanvragen mits de club bereid is, zonder kosten voor de KNBB, zorg te dragen voor de niet-standaard aanwezige zaken. In tabel E2.8.3 staat per categorie aangegeven welke faciliteiten aanwezig moeten zijn.

Categorie KNLTB	NEN-EN
Categorie A District	teamcompetities persoonlijke kampioenschappen (in de spelsoorten libre, ankerikader, bandstoten, driebanden en biljart-artistiek)
Categorie B Gewest	gewestelijke finales van d~ teamcompetities (= winnaars districten) gewestelijke finales persoonlijke kampioenschappen (= winnaars districten) spelregelavonden gewestelijke trainingen gewestelijke toernooien
Categorie C Landelijk	Landsfinale voor teamcompetitie (= winnaars van de gewestelijke finales. Nationaal Kampioenschap, officiële kampioenschap van Nederland = winnaars van de gewestelijke finales Masters, kampioenschap van Nederland in de spelsoorten driebanden, biljart-artistiek en libre-kader-band. De finalisten plaatsen zich via een aantal Grand-Prix toernooien. Kadercompetitie ca. 120 teams topteamcompetitie, libre-kader-band 15 teams eredivisie, driebanden-groot 10 teams de 1ste divisie, drie-bandengroot 168 teams KNBB-bekercompetitie, afvalstelsel 70 teams selectietrainingen scheidsrechterscursussen landelijke toernooien Internationaal Europees kampioenschap Wereldkampioenschap Coupe d'Europe Europees kampioenschap driebanden

Tabel E2.8.2 Categorieën biljartaccommodaties naar te organiseren activiteiten

Categorie KNLTB	NEN-EN
Categorie A	minimaal 2 tafels redelijke horecavoorzieningen redelijke kwaliteit tafels aanwezigheid omroepinstallatie voor wedstrijdleiding
Categorie B	minimaal 4 tafels 1 hoofdtafel tribunefaciliteit voor minimaal 25 personen goede horecavoorziening hotelaccommodatie in een straal van 15 kilometer mogelijkheid tot inrichting wedstrijdleidingsruimte goede kwaliteit tafels aanwezigheid van omroepinstallatie fax telefoon voor de wedstrijdleiding
Categorie C	minimaal 8 tafels 2 hoofdtafels tribunefaciliteit voor minimaal 50 personen uitstekende horecavoorziening goede parkeergelegenheid hotelaccommodatie in een straal van 10 kilometer mogelijkheid tot inrichting mediaruimte en wedstrijdleidingsruimte reclamevrij opblijven van minimaal de hoofdtafel uitstekende kwaliteit tafels aanwezigheid van omroepinstallatie fax telefoon voor de wedstrijdleiding aanwezigheid fax telefoon voor de pers

Tabel E2.8.3 Criteria voor biljartaccommodaties naar te organiseren activiteiten

